

Nemzeti színházi napló.

Péntek, márcz. 7. „Egy pohár víz.“ Scribe 5 felv. vigjátéka. A mai előadás alig ért egy pohár vizet. Némely szereplők, úgy látszik, nem igen törtek magukat, hogy szerepüket kellőleg betanulják. A sok botláson kívül egyéb furcsaságok is fordultak elő, melyeken jól mulatott a közönség egy része, mely minden áron nevetni akar, habár a művészet rovására is. A királyi udvar oly nyomorúságosan volt feltüntetve, hogy csaknem azt hit-tük, egy cigány vajda udvarát találták történetesen bemutatni. Két fő-játékukért kiemelendők Jókainé és Egressy.

Szombat, márcz. 8. „A kunok.“ Eredeti opera 4 felv. Császár György-től. Az előadás kielégítő volt, de a közönség, számát illetőleg, nem operai-nak, hanem csak drámainak mondható. A szereplők közül leginkább kitün-tek Huber Ida és Ellinger.

Vasárnap, márcz. 9. „Dobó Katicza.“ Eredeti történelmi népszimű 3 felv. Tóth Kálmántól. A darab megköltő a színházat; de a szereplőktől szá-batosabb előadást vártunk. Annyi előadás után már csak jobban mehetett volna. Csak egyes szereplők működtek elismerésre méltólag, így Szigeti, Szerdahelyi, Szathmáriné, Felekiné.

Hétfő, márcz. 10. „Fenn az ernyő, nincsen kas.“ Eredeti vigjáték 3 felv. Szigetivel. Ha nem csalódunk, e darabot, mint vigjátéki irodalmunk egyik legjobb termékét minden országos vásár alatt be szokták mutatni a vidéki közönségnek, mely azonban ezuttal nem igen sietett ezen, iránta ta-nusított figyelmet azzal viszonzni, hogy nagy számmal jelent volna meg. Az előadás a szokott módon folyt le, azon változással, hogy Rejtei szerepét Szerdahelyi Kálmán „rekedtsége“ miatt Szilágyi Béla s Gizellát Felekiné helyett Szilágyiné játszta. Tehát nemcsak az operai tagok szoktak elkedni. Már most várhatjuk, hogy egyszer-mászor a statárok is rekedteknek je-lentetik magukat. Csak a sugó urat mentse meg az ég ily elemi csapástól.

Kedd, márcz. 11. „A windsori vígnők.“ Opera 4 felv. Nicolaitól.

Szerda, márcz. 12. Először: „A jó barátok.“ Vigjáték 4 felv. Sardou után fordította Szerdahelyi Kálmán. A híres új francia darab, miután Bu-dán Molnárék, folytonos tetszés között, már háromszor adták, végre itt is színre került. Az előadásról máskor.

Csütörtök, márcz. 13. „A jó barátok.“ Vigjáték 4 felv.

Budai népszínház.

Márcz. 7. „Sok a pajtás, kevés a barát.“ Sardou vigjátéka 4 felv. fordította Tornyay Pál. Sardounak, mióta „Utolsó level“ című vigjátéka a nemzeti színházban színre került, jó hítele van a közönségnek; azért ez újab-ban színrehozott műve iránt is a darab előleges jó hírenél fogva, már előre szép reményekkel volt eltelve mindenki. Mi is ezek közé tartozva mentünk a színházba, s a jó hirt eléggé igazoltuk, leszámítva a benne elő-forduló nagyon is sikamlós helyeket, melyeknek kihagyását jövőre sürgető-leg ajánljuk. Fordítónak lett volna kötelessége, ezeket vagy kihagyni, vagy őket lehetőleg megtompítani; ő azonban úgy látszik, eltéveszté szeme elől azt, hogy a magyar közönség még nem civilizálódott annyira, hogy effle-dolokban gyönyörködni tudjon. A darab alapszemje a cimben körülbe-lől ki van fejezve, t. i. hogy nem minden pajtás egyszersmind jó barát. Me-séje szárazan elmondva nem sokat ér, de annál ügyesebben van kidolgozva, minél fogva általános tetszésben részesült. Az előadás nem nagy dicséretet érdemel; meglehetősen vonatva ment az, s azért igen hosszúra nyult. A szereplők közt leg több igyekezetet tanúsítottak: Szépné, Molnárné, Dósa, Bódi, Molnár s Együd, ez utóbbi játékában azonban némi modorosság volt észrevehető.

Márcz. 8. „Egy a mi népünk.“ Bohózat 3 felv.

Márcz. 9. „I. Rákóczy Ferencz fogsága.“ Szigetivel 5 felv. drámája.

Márcz. 10. „Sok a pajtás, kevés a barát.“ Sardou vigjátéka 4 felv.

Márcz. 11. „Sulivan.“ Francia vigjáték 4 felv. „Lelia“ szerepét Li-bera Gizella adta, ki ahhoz nagyon keveset ért. E körülmény nagy hátrá-nyára volt az előadásnak. Molnár jelesen játszta a cim szerepet. Szép számu közönség.

Márcz. 12. Két új vigjátékot adtak először. Egyik: „Universal-genie, vagy: A 27 női szépség.“ Életkép 1 felv. Toldy Istvántól. A másik: „A nők lovagja, vagy: Mindent a nőkért.“ Vigjáték 1 felv. Fialat stilygakor-latok, a miknek nem itt volna a helye.

Márcz. 13. „A falusi lakodalom.“ Népszimű 3 felv. Irta Jakab István.

Szerkesztőtől mondanivaló.

5940. **Gödöllő.** A küldeményt használni fogjuk, — a folytatást kérjük.

5941. **Miskolc.** Sz. L. A lap küldése iránt intézkedtünk. Az utclairást utnak indítjuk.

5942. **Bécs.** Lehetetlen, hogy a válasz e perczben „szelleműd“ legyen. Oh ha beláthatna ön a dolgok fenekére!

5943. **Pusztá rónák** . . . stb. Kevés eredetiség, sok remiscencia, de eléggé ügyes verselés, mely további gyakorlásra érdemes.

5944. **Soroksár.** S. Gy. A tárgy ismeretlen előttünk. Nincs tudomásunk sem „a rágalmazókról“, sem „a mosdatlan sajtúkról.“ Sziveskedjék ön az ügyet más uton elintézni. Hogy kapjunk bele ismeretlen óriásokba!

5945. **Csik-Somlyó.** N. I. A kiadó-hivatal t Horváth K. ur előfizetésére az 1861. okt.—dec. számoktól több nem szolgálhatván, az 1 ft. 50 kr. jövő előfizetésre jegyez-tett fel.

5946. **Göcs.** Cs. S. Legnagyobb örömtünkre szolgált, a hírszó számokat azonnal utnak indíthatni. Véletlenül akadt még belőlök néhány példány.

5947. **Monosokor.** P. F. Az „önmozdonyok“ iránti nézetünket e lapokban több ízben nyilvánítottuk, s ennélfogva nem ígérhetjük a jelen esetben sem közbenjárásunkat. Ajánljuk a szakemberekkel való érintkezést.

5948. **Az iskolakerülő.** Nagyon is csattanós vége — az agyonlövés — egészen kivetkezeti satyrai alakjából. A másikat sem használhatjuk.

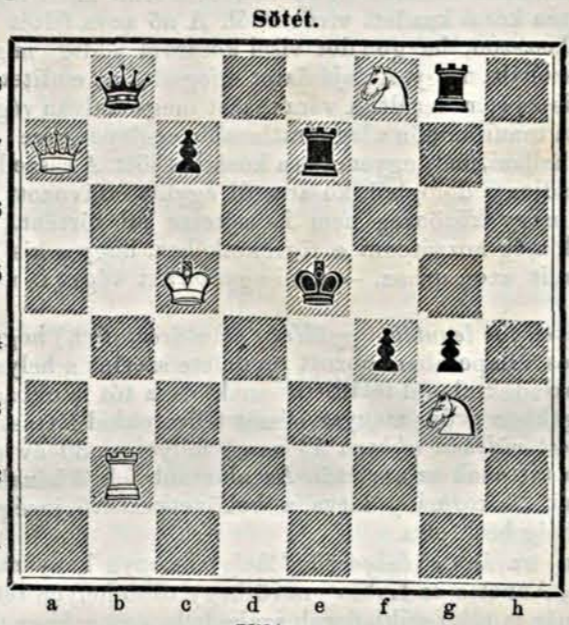
5949. **Bécs.** S. B. Udvozoljuk az ily szakembereket dolgozóztársaink sorában. Idő-vel bizonyosan stylistika dolgában sem lesz észrevételünk. A cikket nem sokára adjuk.

5950. **Nagyvárad.** R. I. E perczben a szó teljes értelmében lehetetlen. A többi átadtuk.

5951. **A pusztá.** Azt mondja ön: „A mondanivalót Alvinczy név alatt kérem.“ Mi meg azt kérjük az egyszeri katonával: „Kend az az Alvinczy?“ — Hanem azért csak bátran előre, mint ama híres Alvinczy.

SAKKJÁTÉK.

116-ik számú feladvány. — Gold Samutól (Kövágó-Örsön).

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 111-ik számú feladvány megfejtése.

(Willmers Rudolftól Bécsben.)

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1) Bc3 - e5	Fa7 - e5 : A)	1) . . . . . Hf5 - g7 C)	tetszés szerint.
2) Vg3 - f4 †	Kd4 - d5	2) Vg3 - d6 †	
3) c2 - c4 †		3) V - vagy gy. - †	
	A)		C)
1) . . . . . Hf5 - g3 : B)		1) . . . . . Kd4 - e5 :	tetszés szerint.
2) Hd8 - e6 †	Kd4 - e4	2) Vg3 - e5 †	
3) d2 - d3 †		3) V - a5 v. d2 - d3 †	

Helyesen fejtették meg. Nagyváradon : báró Meszéna István. — Veszprémben : Fülöp József. — Jánosiban : Keszler István. — Pesten : Cselkó György. — Parabutyban : Rothfeld József. — Kecskeméten : Horváth György. — Kis-Endrődön : Dombay Gáspár. — Pusztá-Örsön : Hirschberg Ferencz. — Kövágó-Örsön : Gold Samu. — Jász-Berényben : Scopián Sándor. — Kis-Turon : Rattkay Mór.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Izraell. naptár	☉ Nap-kelet nyug.		☾ Hold-kelet nyug.	
				kelet	nyug.	kelet	nyug.
Márcz. 6) W'adar							
16) Vasár.	E 2 Remin.	ERözs.	4 62 böjbt	14 Purim	6. p. 6. p.	6. p. 6. p.	6. p. 6. p.
17) Hétfő	Gertr. Föld.	Földike	5 Syropus	15 Sch.-P.	6 15 6 5	6 5 6 5	6 5 6 5
18) Kedd	Sándor, Ede	Ede	6 42 vértan.	16 Ede	6 12 6 7	6 7 8 13	6 11 6 11
19) Szerda	József	József	7 Chersonis	17 József	6 7 6 10	6 10 10 54	7 10 7 10
20) Csütör.	Joach.Klaud	Hajnalk	8 Theophil	18 Hajnalk	6 5 6 11	* * 7 50	
21) Péntek	Benedek ap	Bencez	9 40 vért.	19 Benedek	6 3 6 12	12 9 8 38	
22) Szomb.	Oktavián	Oktavia	10 Kodrat	20 29 Sab	6 1 6 14	1 14 9 38	

Holdnegyed : ☾ Utolsó negyed 22-én, 11 óra 5 percz este.

TARTALOM.

Jámbor Pál (arczép). — Héber legenda. Tompa Mihály. — Galliczia és népe (folytatás). Pethő Dénes. — Hamilton fűrészelő gépe (3 képpel). — A Duna kiáradása 1862. februárban (képpel). — A meleg italokról. I. A thea. — Décs város középületei. II. A kaszinó (rajzokkal). Pataky Ferencz. — A puczeinzi népiszola (rajzzal). — Tárház : A Rákóczy-indulóról Balla Károly. — Talált régiségek Szécsényben. Vancsó Gyula. — Irodalom és művészet. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Köszöntések, egyletek. — Mi újság? — Az Akadémia palotája. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. Heti naptár.

Felelős szerkesztő : Pákh Albert (lak. magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1/3 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállítás : magyar-utca 1. szám.)

Déva-Ványa.

Vessünk egy pillantást az alföld egyik legsajátságosabb tiszántuli sík részébe.

Déva-Ványa Heves és Külső-Szolnok vármegye tiszántuli részében, a Kunság s Békésmegye által környezve, de egészen elkülönítve, Egertől, a megye székhelyétől két napi járásnyira fekszik. — Gyoma, Mező-Tur, Tur-Kevi és Füzes-Gyarmat mezővá-rosok, Körös-Ladány s Szeg-halom közsé-gek s néhány pusztá által környezve, a Sárrét mocsá-rainak közé-rette.

A három, egyesült Körös s a Berettyó folyónak hullámai messze áradnak szét a köztök elterü-lő lapályos sí-kon s ott soha ki nem száradó nádtengerrel borított, He-ves, Békés, Bi-harmegyékre s a Nagy-Kun-ságra kiterjedő tetemes nagy-ságu mocsárt képeznek, melyet itt ott nagy víztük-rök, majd szé-nát bőven ter-mő szigetek váltanaik föl; másutt meg az összefolyt Körös és Berettyó mene-telét lehet észrevennünk a sűrű és magas nád között. Ez a Sárrét. Ezen mocsáros táj, mintegy tizenötezer holdas félszigetének elején fekszik Déva-Ványa mezőváros, a melyről jelenleg szólni akarunk.

Házai között sok esinosan van épülve, de a piacon lévő szép új városházán s néhány más nyilvános épületeken kívül a többi

nem lehet látni, mert azok az udvarok belsejében vannak, az ut-czán járóktól magas nádkerítések által elfödve. Utczáinál rendet-leőbb valamit lehetlen képzelni.

Déva-Ványa igen régi hely; s már a tizenharmadik században főnállott. Valószínűleg a tatárjárás veté meg alapját 1242-ben, midőn a vidék megmaradt lakosait az élethezi ragaszkodás, ezen,

akkor még egé-szen lakatlan tájra, a mocsá-rok közé szori-tott apró szig-etekre, lete-lepítette s va-lószínű, hogy a ref. egyház környékén tör-tént a letelepe-dés, mely, kör-nyékének ma-gassága által az áradó hul-lámoktól is biz-tosítva volt. Később többen jöttek e biztos helyre, s a szig-eteken az erék partjain épít-tek lakaikat. Ez így ment tovább mindig a vízmentén s most en haj-dani Körös- és Berettyó-erek, melyek idővel elgátolva ki-szarítottattak, képezik Ványa

A déva-ványai ref. templom.

utczáit, a melyek rendetlensége s mélységes sara innen veszi eredetét.

Levegője ezen igen mocsáros helynek azonban egészséges s a cholera ellen sokan ide menekültek, hol ragadós nyavalya soha-sem volt.

Ványa, a Nyáryak birtoka volt hajdanában, s ama híres, ör-ségétől elhagyott szolnoki várparancsnokot, Nyáry Lőrinczet is-

merte urának. Később örökösödés útján több részre oszlott s most számos közbirtokosság bírja.

Utóbbi években nagy lendülést vett a földművelés, s kivált a tagosítás óta a határ is egészen más szint öltött magára, szép szabályos útjaival. Itt látható rajzunk a déva-ványai piacon álló református egyházat ábrázolja. Hogy mikor épült e helyen először egyház: nem tudni, de eredete igen régi lehet, mert

1560-ban már, mint református egyház fordul elő. 1569-ben már kitünő ekklézsiá volt, mert az ezen évben Nagy Váradon tartott zsinaton *Blandrata György* tana ellen *Bélvány Mihály*, déva-ványai lelkész s híres reformator, harczolt legkitünőbbben.

1646-ban a Szathmár-Némethiben tartott zsinaton Szilágyi Mihály, déva-ványai lelkész jelent meg, mint a nagy-kunsági egyházkerület esperese, és zsinati küldöttje. Ez bizonyítja, hogy a déva-ványai ref. ekklézsiá azon időben már erős lehetett, oly jeles ember levén annak lelkésze.

A török uralom alatt sokat szenvedett e hely, pusztították s a lakosságot minduntalan sarcozták. A törökök végre az egész községet, az egyház kivételével, elpusztították; a templomot mecssetté alakították. A mecsét mellé azután fürdőt építettek, s a Bélvány idejében épült pinczét pedig tágas jégveremmel alakították által. Ezen pincze kiigazítva még most is áll — a lelkész használatában. A bujdosó lakosok lassankint ismét vissza szállingóztak, de a törökök is visszajöttek; a szerencsétlenek a templomkerítésben készültek védelemre, de látván a nagy erőt, megfutamodtak; az öregek s a futásra erőtlenekek, a nagy jégverembe vonulnak, annak bejáratát gondosan berakták; de a hideget sokáig ki nem állhatván, tüzet is raktak, melynek füstje elárulván rejteköket, a kegyelmet nem ismerők által kardra hanyattak.

A kurucz harczok alatt ismét odahagyták a lakosok községüket, s menhelyeket kerestek. A legnagyobb rész az Órhalom-szeg nevű sárréti felszigetbe vonult s ott erősített meg tanyájakat, s ezen helyen még most is látni az erődítés maradványait, emléket neve, a *kurucz-sáncz* fönntartotta.

1711-ben a szétszéledt lakosok, kiknek egy része a harczból, többi pedig menhelyeikből haza került, az egyház körül újra házakat építének. 1723-ban a nagy harangot kiigazították.

1733-ig igen megszaporodtak a lakosok, úgy hogy ekkor s később 1774-ben Mária Terézia királyné engedelmével újra kénytelenek voltak az egyházat megbővíteni; az utóbbi kiigazítást egy az ajtó fölött még most is meglévő márványtábla bizonyítja.

A rajzunkon látható egyház ezen mai állapotában a réginek helyén s annak régi kerítésében jó részének fölhasználása mellett 1811-ben építetett.

1832-ben történt az egyház utolsó kijavíttatása, midőn a torony gombja levétetvén, az abban lelt irat is bizonyítja, hogy az 1733-ban tétetett föl. A félhold még most is ott van a torony tetőjében annak emlékére, hogy az egyház egykor mecsét volt. — Most azonban újra rossz karban van az egyház, belsejét egészen újra kellene készíteni, a chorus alá állani veszedelmes, mert a recse gés azt bizonyítja, hogy minden mlandó s leszakadással fenyeget!

A falakon is takaros repedéseket látni s kívánjuk, hogy ez emléket minél előbb hozzák jó karba, a miről — ismerte a hívek jellemét — egy percig sem kételkedünk. — Van Déva-Ványának 9000 tiszta magyar ajku s tiszta kiejtésű, jó jellemű és szorgalmas lakosa, a kik közül 2000 katolikus, a többi református.

Van egy „népkör”-e melynek létesítését a helybéli derék ref. lelkésznek, *Szabó Gábor* urnak köszönheti, ezen kör most sok hazai lapot s folyóiratot járát s évenkénti 5 pftos részvényekre van alapítva, tagjainak nagy része a gatyás osztályból áll, de az ily gatyás emberek becsületére válnának sok helyen a közép osztálynak is. Adjon Isten sok ily népkört a hazának!

L. P.

Két gerle.

A Körös partján muhar leng és zásza,
Sátoros erdőt fölleg borít gyászba,
Tomboló felszél nagy zivatart ver le,
Jaj, de sug, de bug két gyöngynyaku gerle.

Gyöngynyaku gerle gyöngye gyöngéd állat,
Rontó zivatarral szembe nem szállhat,
Bár az ág védi, bár a lomb takarja,
Még is odafér a Szélara karja.

Odafér és tépi a hímes tollat,
Mint a gyermek, ki még nem látta olyat;
Az ág ha zörren és a lomb ha zajlik,
Gerle szive dobban, gyöngynyaka hajlik.

Mint kis vitorla gerle szárnya lebben,
Zok idő tartós kedvet talál ebben;
Gerlehim a párját remegni látja,
Vigaszt nyújt, a vigaszt csókban találja.

Dördül az ég, két fölleg összecsattan,
Sajdul az iharfa kettéhasadtan,
Földre hull a füzről gerlehim párja,
Villám szele sújtá, gerlehim várja.

Várja, de nem jön; hijja, de nem felel,
Le-leszáll a földre és ujra fel-fel,
Fejét forgatja, zokog, remeg, figyel;
Drága szép párja, hogy tünhetett így el!

Zöld muhar közt fekszik drága szép párja,
Széjjel van terítve drága két szárnya,
Drága két szeme mind örökre zárva,
Édes gyöngymelle bemeült a sárba.

Gerlehimnek fáj ez, hozzá leröppen,
Sir a füzfa, róla az eső csöppen;
Gerlehim csapkod, gyilkos a fájdalom,
Arra a füzre újból fölzsárnyna.

De a szív nehéz, ha nyomja búbanát,
Nem bírja s vissza a bozóba bágyad,
Elvált párjától többé el nem válhat —
Példád legyen, ember, ez a két állat!

Rab István.

Galiczia és népe.

Irta Pethő Dénes.

(Folytatás)

Másnap Sandecbe érkeztem; ez volt az első város utamban s itt már valamivel jobb fogalom gerjedt bennem a lengyelekről, mert a mily nyomorult állapotban vannak falvaik, oly kevésé hiányzik városaikban a választékosság, kényelem s jó izlés. Jól rendezett vendéglő van akárhányszor még a kurta koreszmákat is *Hôtel de Paris*, *Hôtel de Londres*-nek nevezik.

Itt a körülmények megváltoztatták uti tervemet s csak fél napi időzés után nem Tarnow, hanem Wieliczka felé indultam.

E vidéken a hegyek már fogynak s szabadabb a tér. A földművelés azonban itt is csak olyan mint amott, bár a föld jobb minősége mellett a nép valamivel tehetősebb: nem lakik marháival közösen, de azért laka ennek is csak olyan, mint fentebb leírtam.

Öltözete a gallicziai népnek igen egyszerű, igen szegényes. A férfi nyáron szalmakalapot, télen *czapeckát* (csapecska; a *czapka* = süveg szónak diminutívuma) visel, mely vastag szövetből van készítve, nincs ernyője s vagy négy sarkos (rogatka) vagy gömbölyű (okragla). Testét az ingen fölül durva vászonból varrott *kaftanek* fedi, melynek ujjain, többnyire, kék posztóból, oly hajtókák vannak, mint a katonakabátban, míg inge a nadrágon kívül van s derekához keskeny szij-öv szorítja, melynek lelógó végén kése fityeg.

Nadrágja szintén vászon s vagy a csizmába van tűzve, vagy pedig, ha boeskort visel, lecsüng. Télen béléses kaftánjuk van; a szegényebbek szintén vászonból, a módosabbaké írhából.

A nők nyáron csupán inget viselnek, mely derekukon meg van kötve; télen a férfiakéhoz hasonló kaftánt s ezt néha két oldalt visszautítik, ép úgy mint a muszka katonák, hogy kényelmesebben — futhassanak. Láruk nyáron meztelen, télen pedig, vagy aratás közben, ha a tarlókon járnak, bocskor fűdi. Hajuk nincs kontyba kötve, hanem egyáltalán lányok mint asszonyok levágott haját viselnek, úgy mint nálunk itt-ott még ma is látható az úgy nevezett *Titusfő*. — Az asszonyok feje fölül kerekre be van kötve, a lányoké egészen fedetlen.

Égész ruházatukat, a czapecska s kalap kivételével, maguk készítik. Kenderük bőségesen terem s a lengyel parasztnak majdnem összes öltözete kikerül belőle; csizmájukat is nagyobbára maguk varrják s hogy ennek aztán minő az idoma: elképzeltető.

Hajukat, melyet a férfiak is hosszúra hagynak, vajjal kenik, s azért — a vaj, kivált nyáron, nagyon hamar megavasodván —

már messziről megérzik undorító szaga, kivált ha kalapot emelnek.

A férfiak többnyire alacsony, zömök természetűek; a szegényes életből el vannak satnyulva; arcszínök sárga, mi annál feltünőbb, mert se bajuszt, se szakállt nem viselnek; korán nősülnek — kivált a zsidók már 14—15 éves korukban.

A nők általában csinosabbak, többnyire tul vannak a közép termeten s karesu, hajlékony alkatúak. Van valami bizonyos választékosság még a legelhanyagoltabb lengyel pórnő mozdulataiban is, mi az idegennek azonnal szemébe ötlük; kezeik és lábaik kicsinyek s tekintetükben is oly nemes nyugalom, mondanám, fönség nyilatkozik, mely a figyelmet ki nem kerüli s az emberben mindig több érdeket költ irányukban.

Kedélyes szokás náluk a csókolódás: ha két nő összefon, uton utfélen megöleli, megcsókolja egymást. A férfiak egymás közt szintén. Ha pedig fölebbvalóval találkoznak, ennek lábait ölelik át, vagy kalapjukat teszik le, tiszteletük jeleül a földre.

Termesztményeik közt első helyen áll a burgonya, mely bőségesen terem s igen izletes, nem oly nagy s nem is oly lisztes mint nálunk; hanem inkább tömött és leves. Zabjuk is sok van s tömör, vastag szemű, a buza és rozs is megjárja, de szalmája nagyon rövid s aratás közben, mi náluk augusztusba esik — sarlóval aratván — igen sok szemet kiráznak. Terem ezenkívül árpa kis mennyiségben; de pohánka, ikricza, kender, répa, káposzta, borsó, bab (ama nagy szemű, melyet nálunk disznóbabnak neveznek, mert csupán a sertések eszik) lencse, komló, vereshagyma s a borsónak még egy más, nálunk egészen ismeretlen neme, melyet megörölvén, belőle kenyeret sütnék — igen bőven. Az örlést is nagyobbára maguk végzik, oly kövek közt t. i. minőkkel nálunk faluhelyeken a söt szokták örleni, zabjukat borsójukat megdarálják s kész a liszt, melynek néha oly öreg szeméi vannak, mint a durva puskapornak.

E termények azonban, a burgonya kivételével, mely a magyarországinál sokkal izletesebb s valóságos csemege — a mi terményeinknél általán sokkal silányabbak.

Szénájuk igen jó, annyira, hogy magam, ki lovakkal éltetben sokat foglalkoztam s így a szénát meg tudom itélni, ennél jobbat az osztrák birodalom egy országában sem találtam, a miért riska teheneiknek teje oly jó, hogy azzal legfőlebb az erdélyi bárczasági bivalytej mérközhetik. Vajuk is sok van, nagyon jó és olesó, mi azt hathatós kereskedelmi cikké teszi s Poroszországnak nagy részét Galliczia látja el olvasztott vajjal.

A káposzta korántsem olyan, mint a miénk, nem oly fehér, hanem inkább sötétzöld, nagyon kicsiny a rózsza benne s az egész jóformán csupa lelógó levél. A marhahus igen olesó és jó ízű, egészséges, de a nép oly szegény, hogy még ezt sem veheti. Ára egy gallicziai 24 latos fontnak, mikorában én arra jártam, 3 pengő krajczár volt.

Eledelük egyáltalán, a burgonyát kivéve, nagyon gyalorl: ök jóformán mindent megessznek, csak pálinka legyen hozzá (mert oly önmegtadok, mint említett fuvarosom, igen kevesen vannak) s mit Lawrence *) állit: hogy az ember *animal omnivorum*, az a gallicziai parasztnál mindenesetre elmondható, mert ha ama vad népek, melyek a kopogó természet eszik, az eszkmók, kik hal-zsírral laknak jól, a yakutok, kik nejeik szülepjét tálalják be a család szaporodásakor tartott örömlakomán, méltán undorra gerjesztenek s az olaszon, a művelt olaszon, ki a macskát falja fel, mint finom eledelt, nem tudjuk, nevéssünk-e vagy csodálkozunk: ki ne értené bámulatomat s számlalmát, midőn e jobb sorsra méltó nép fiait láttam, hogy ették a vízben főtt s csak meg sem zsirozott gyomot, paréjt, füvet; hogyan éltek napokig egy kis darab fekete, de koromfekete lepényen s ha legfőlebb vasárnap láttam őket egy tál levesnél ülni, melybe burgonya volt aprítva.

Egyáltalán nagyon szegény e nép, még koporsójának sincs oly idoma mint nálunk, csak négy gyalulatlan deszkából áll az, hogy kevesebb költségbe kerüljön. Söt elégszer láttam, hogy a hullát szalmába takarva temették el; a többi közt Krakowicében egy szép, fiatal szőke leányt, kit meztelenül, szalmába csavarva hoztak a templom elé. Arca szabadon volt s dus haja a port separta. Ugy dobták le a szekérről, majd meghasadt a szivem bele.

Az apró baromfi közt legtöbb a lud. Csirke, kacsa kevesebb

*) Lectures on physiology.

van, de a kappanok igen jók. A vadnak minden neme, főleg vízi vad nagy számban lehet. A farkasok csordaszámra járnak, de orvadarat vadászataimban keveset találtam, minek oka, úgy hiszem, az, hogy ki vannak pusztítva, mert a gallicziaiak igen ügyes lövők és szenvedélyes vadászok. A nemesek s főurak kitünő lovagok; lovaik aprók, módnélkül kitartók, tüzesek, erősek és sokkal tanulékonyabbak a mieinknél; a mi egyáltalán apró lovaknak saját-sága. Nagyszerű istállókat láttam Tarnowban, a herczeg Sangusko-félt, Lancutban a gróf Potocki-félt s Brzezangban a hg Jablonowski-félt.

Néha ökrét, lovát, tehenét, egész instruccióját egy szekérbe fogja a gallicziai paraszt s oly szépen elmegy e három állat egymás mellett, mintha valamennyi egy anyától született volna.

Gyümölcsből szilva, cseresnye, meggy, alma igen sok van, kukoricza, dinnye, tök, szőlő, mint melegebb égajl terményei, itt egészen ismeretlenek. Eper (Erdbeere) a Kárpátok között elég található, de belebb nem láttam.

Rut szőkesa még a lengyel parasztnak, hogy vásárok alkalmával összeseregelve, mikor már eladták, a mivel, vagy megvették, a miért jöttek: ellepik a csapszéküket s ott méhserből, pálinkából annyira felöntenek a garatra, hogy azután hazamenet uton utfélen kidőlnek s az ember nemesek férfiakat, de számtalan nőt s gyermeket is lát ez érdekes alvók közt. Nem ritkán meg is gyulad bennök a szeszessital; a többi közt egy poczakos, mintegy 50 éves ruthent láttam egyszer Rohatinban, kinek száján csaptak ki a kék lángok. Ganajba ásták őt egész álláig, de ez nem használt; úgy bőmből kinjában mint egy bika, borzasztó volt hallani. Ezután egy más, itt le nem írható műtétet vittek rajta véghez, melylyel megmentették a haláltól s pár hét múlva ismét ittasan, dalolva láttam őt ablakom alatt elbotorkálni.

Undorító látvány még vásárokon a számtalan koldus. Soha annyit és oly sokféle nyomorultat, mint itt, nem láttam. Egyre emlékszem, a kinek csak fél szeme, fél orra, fél szája, fél füle volt, arcának másik része összeviszsa duzzadt, vörös és kék daganatokból állott s nem volt egyéb egy lelógó nagy darab husnál; egy másiknak pedig fején haj helyett csupa ujjnyi hosszú szemölcsök voltak, úgy hogy mikor közeledett hozzám, azt hittem, Medusa jön felém. — És ez emberek borzasztó testi hibáikat minden alkalomnál előmutatják, hogy szájalmat gerjeszsenek!

Az éghajlat Sandecen tul nem oly zord, mint a Kárpátok közt; télen ugyan hidegebb van, mint nálunk s a hideg tartósabb is, mert a Kárpátok, úgy hiszem, feltartják a déli vidékekről jövő langyosabb szeleket, de a nyár csak olyan mint hazánkban. Saját-ságos a gyors átmenet téltől tavasz s nyárból őszbe. A tél sokáig tart, az ősz korán áll be, de oly rögtön, hogy néha a legszebb nyári napot szeptember elején deres, hideg őszi nap követi, valamint a leghidegebb téli időt april végén vagy néha csak május közepén a leggyönyörűbb tavasz váltja fel s ekkor a fű s fák levelei oly gyorsan nőnek, mintha valami jótékony tündér teremtené elő.

Wieliczka sokanai gyönyörűek s mily roppant mennyiségű söt ásnak ki itt s Bochniában, csak az képzelheti, a ki látta. E söt azonban nem kövekben árulják mint nálunk, hanem süvegokban, melyeket igen könnyű porrá törni.

A kereskedés kizárólag a zsidók kezében van, kik az együgyű parasztnok gyakran oly zsarolásokat követnek el, hogy némelyik zabja árával már tartozik, mikor a földet alája még meg sem szántotta. Mindemellett — vagyis inkább épen e miatt — nem lehet, különös drágaságról panaszkodni, mert a zsidók minden gabonát, mikor még lábán áll, előre kifizetvén, sokkal olcsóbban jutnak hozzá, hogysem azután, ha mérsékeltébb áron adják is el, elégséges nyeresemény mellett még előre kiadott pénzüknek bőséges kamatját is be ne hajtának.

A belföldi árucikknek egyáltalán olcsók: a marhahus 24 latos fontjának ára, mikorában arra jártam, 3—4 pengő krajczár volt; egy itze seré ugyanennyi, mely utóbbi azonban az okoczi és liskói kivételével alig megiható, mert nem árpa, hanem zabléből készül.

Bort, ugyszólván csak a városokban lehet kapni s ez, mint külföldi cikk, igen drága. A magyarországi közönséges asztali bor quartjának ára 1 ft.—1 ft. 30 kr.; vannak azonban kitünő hegyaljai boraik (melyeket ök *hegyülbinak* hívnak) s ezeket az ősz-szel seregessen Tokajba s Ujhelybe érkező lengyel zsidók szokták mindjárt a kisajtolás után, potom áron összevásárolni, a honnét,

aztán nem csodálhatjuk, hogy a világ legjobb borának termelői, a hegyaljai parasztek számiskát esznek és silány lörét isznak.

Kedvelt ital Gallicziában még az angol ser (porter) is, mely azonban, mert ezt meg Poroszországból hozzák, szintén igen drága.

A kisebb városokat nagybárára zsidók lakják s csak egy város van az egész országban, melyben zsidó nincs: ez *Pilsno* Tarnow mellett. A nagyobb városok: *Krakkó*, *Lemberg* (lengyelül *Lwów*), *Tarnopol*, *Przemysl*, *Brody*, *Tarnow*, *Rzeszow* csinosak s a falukhoz és kisebb városokhoz képest, tiszták s szépen vannak építve. *Lembergnek* a téreken s kívül is pompás és tág sétaterei, nagyszerű palotái, tág, egyenes utcái, színháza s más mulatóhelyei vannak. A basilika egészen külön egy hegyen áll, melyről felséges kilátás esik! valamint e nagy és díszes épületet alulról nézni, szintén meglepőleg szép látvány. Sehoh annyi négy- és ötemeletes házat mint itt, nem láttam; ezek azonban nagybárára régi épületek, mert az újabbak többnyire korszerű tervek szerint, két vagy három emelettel készülnek. Nagyon szeretik a lebergiek az erkélyeket, majdnem minden házon láthatni ilyen s ezek, főleg a délutáni órákban, mikor azok a szép kék szemű, szőke hajú lengyel nők tartják ott siestáikat, a házik külső csínját mondhatlanul emelik. — A fa és kőház annyira elvált két fogalom náluk, hogy még a nyelvben is el van különítve: a falusi faházakat ugyanis *dom-nak*, a városiakat, mert kőből vannak, *kamienica-nak* (kamie = kő) nevezik.

A templomok tornyai többnyire alacsonyok s vastagok; a harangok ugyszólván egész nap konganak bennök, mi a szokatlan fültre annál kellemetlenebbül hat, mert mindig úgy huzzák, mint mikor nálunk félreverik.

Itt azonban ismét a zsidókra kell térnem, mert ezek ez országban oly fontos szerepet játszanak, hogy nem vagyunk képesek őket eléggé tanulmányozni. Ha mindazon szokatlan és érdekes jellemvonást kellőleg le akarnám írni, melyre ez emberekben akadtam, foliánsokat kellene betöltenem a nélkül, hogy tárgyat, valaha kimerithetném. Chonienki eszárad elején igen tapraesetten és sokoldalulag értekezett a lengyel zsidókról; értekezései más nyelveken is megvannak, de az újabbkori humoristák még több sikerrel nyultak e tárgyhöz, bár nézetem szerint még ezek sem hatoltak igazán az életbe.

A lengyel zsidónak egyetlen célja e világon az üzérkedés. Ő, ha két garast nem kereshet, egy garasért is képes a világ végére elmenni s nem ismer jutalmat, bármi csekély legyen az, mely a fáradsággal föl ne érne.

(Vége követi.)

A Domicza-barlang.

A világhírű *aggteleki barlang*, a nagyszerű *Baradla*, nincs még azon mértékben ismertette és méltatva sem itthon, sem külföldi e tárgy leírásokban, a mint e csodálatos szépségű természeti ritkaság megérdemelné. Csak nemrégiben érkezett kezünkhez egy párisi illusztrált lap részéről egy felszólítás, melyben az aggteleki barlang egyes részeinek rajzát kérték tőlünk, s mi, fájdalom, nem voltunk azon helyzetben, hogy e kívánatnak eleget tehetünk volna. Reményünk van, hogy mióta a képes vállalatoknak hazánk-

ban is nagyobb kelete van, rajzművészeink nem fogják többé hálátlan munkának tartani, ha a hazai nevezetességek kisebb rajzokbani ismertetésére is gondot fordítanak. Az aggteleki barlang részleteinek hű rajzai iránt egy szakértő vállalkozónk már akadt, kitől előleges mutatóképen jelenleg a Domicza-barlang két érdekes részletét nyújtjuk olvasóinknak.

Ezen Domicza-barlang ugyszólván kiegészítő része a nagy aggteleki barlangnak, bár külön bejárással bír, s bár a kettő közti összefüggést eddig még föl nem fedték. De hogy a kettő egy területen fekszik, s egyforma természeti sajátságokkal bír, kétséget nem szenved. Egyik vidéki munkatársunk következő jegyzetek kíséretében küldé be hozzánk a mellékelt két rajzot.

„Tudomásomra esett — írja többi között — hogy a nagy Baradla bemenetétől nyugatra, mintegy félórányi távolságban, egy másik barlang van, elhagyott állapotban, már régóta senki sem látogatja. Kíváncsiságtól ösztönözötve, fölkerestem e barlang bemenetét, s fel is találtam egy aknaszerű, függőleges nyílást, egészen benőve bokrokkal, cserjével, ugyannyira, hogy előbb ezt kelle utamból eltávolítani, hogy a négy ölnyi mélységbe kötél segítségével leereszkedhessem. (Ezen bemenetet ábrázolja az ide mellé-

kelt első kép.) Egy meglehetősen tágas kamrába érkezem, mely egy sziklafal s egy függőlegesen álló gyönyörű csepkőszobor által elválasztott, még tágasabb pitvarba vezetett. (Lásd a második képet.) A legfelségesebb látmányok egyike volt, a sötét pitvarból az előkamrán keresztül a külvilág fényes napsugarait szemlélni. E pitvarban számos mellékágakat vettem észre, de ezekbe behatolni az itt roppant mennyiségben felhalmozott denevér guano (trágya) miatt lehetetlen volt, a nélkül, hogy elmerülés veszedelmének ne tegyem ki magamat. A denevér-népség, szokatlan jelenlétet által nyugalmukból felzavarva, iszonyu tömegekben röpködött fejem felett. Az előbbi uton nagy bajjal ismét kiértem a barlangból, mely nézetem szerint fölötté megérdemelné a bővebb kutatást. Annyi bizonyos, hogy a csepegőket itt még oly természeti szépségben és ragyogásban találhatnók, a melyet a Baradla fáklyafüstös kőszobrai között már hiában keresünk.“

A meleg italokról.

(Folytatás.)

Egy szemtanu következőleg írja le a théahamisítást Chinában. A főfelügyelő a berlini kéknek bizonyos mennyiségét vetette egy porcellán-edénybe, mely mozsárhoz hasonlított, s finom porrá törte azt. Egyszersmind a pártúzon, ol a théát pörkölték, gipszet égetett. Rövid idő múlva a gipsz kivétetett a tűzből, s a mozsárban hasonlóképp porrá törtetett. A gipszből 4, a berlini kékkel pedig 3 rész összekevervén, oly világoskék port állított elő, mely alkalmazásra azonnal készen volt. Ezen festőanyagot a pörkölés alatt adták a théához. Körülbelül 5 perczel hamarabb, mintsem a théát a serpenyőkből kiszétek volna, a főfelügyelő egy kis porcellánkanalát vett elő, s a festék egy részét a levelekre szórta. Ekkor a munkások kezeikkel a leveleket sebesen megforgatták, hogy a festék egyiránt eloszoljon. 14 font théához körülbelül egy onon festék kellett. Ezen működés alatt a munkások kezei egészen kék színűek lőnek.

Azt mondják a chinaiak, hogy a théa ezen keverék nélkül sokkal jobb,

és hogy ők sohasem isznak festett théát, de egyszersmind azt is állítják, hogy idegenek ezen keveréket szeretni látszanak, mert így a théának egy forma szép tekintete van, és minthogy ezen vegyszerek nem drágák, nincs okuk rá, azt abbahagyni, főképp mert az ilyen théának nagyobb ára van.

Az újabb időben a berliniek helyett indigót kezdtek a théa festésére alkalmazni, mely egészen ártatlan szer, holott a berliniek kissé nagyobb mennyiségben a leghatályosabb mérgek közé tartozik. — Hasonló kártékony hatással bír az ugynevezett „hazugthéa“, melyet a chinaiak a théaraktárok riszivel összegöngyöltetett seprédékéből és porából egyenesen a jobb théafajok meghamisítására gyártanak.

A *paraguayi théának* vagy *maténak* nincs olyan elterjedési köre, mint a chinaiak. Ez a *braziliai magyal* (ilex paraguayensis) szárított leveleiből készül, s gondolhatlan idők óta szokásban van az indiánoknál, most pedig Délamerikának majdnem egész népsége iszva. A fa levele 4—5 hüv. hosszú, mely megszáritattik és mielőtt vízbe vettették, porrá töretik. A levél zamata hasonlít a chinai théához, s a belőle készült ital kellemes keserű ízzel bír. Oly alakban, mint azt Délamerikában használják, izgatottabb, mint a chinai théa. részségeket okoz, s mértékletlenül használva reszketeg örültségre vezet.

A magyal, mely ezen théát szolgáltatja, nem miveltezik, hanem önként nő az erdősegekben. A levélszedési engedélyt a kormány, bizonyos fizetés mellett, kereskedőknek engedi át, kik aztán indiánok által végeztetik azt. Ha már az indiánok oly erdőhöz érnek, hol elegendő fát találnak, legelsőben sátorok csinálásához fognak, melyeket pizang- vagy pálmalevelekkel fednek be. Ekkor nyílt tért készítenek, melynek fenekét nehéz kőtökkel mindaddig verik, míg az kemény és sima nem lesz; fölibe pedig cserényből boltozatot építenek, melyre magyalyakat helyeznek. A galyak alatt folytonosan tüzelnek mindaddig, míg a lombozat teljesen meg nem szárad és meg nem pörköldök, anélkül, hogy megperzselődne vagy meggyulna. Ezek után a kemény talajt tisztán kispervén, a száraz galyakat oda rakják, s a merev leveleket pálczákkal leverik, midőn azok részint porrá lesznek. Majd nedves bőrszakokba török és verik, melyek aztán bevarratnak, csakhamar kiszáradnak s oly kemények lesznek, mint a kő. Ezen szakokban, melyek körülbelül 2 mázsát nyomnak, a maté igen jól áll. A levelek leszedése igen nehéz munka ezen forró föld-övi tartományokban, s az indiánoknak sokszor életébe kerül.

A legkisebb cserjék adják a legfinomabb théát, mindazáltal a készítése és időjárás-hoz képest ugyanazon fáról is különböző fajokat kaphatni. Jelesül három fajt különböztetnek meg, melyek *Caa-cuys*, *Caa-miri* és *Caaquara* név alatt árultatnak. Az első félignyílt bimbókból készítik, de a mely nem állandó és csak Paraguayban használhatik fel, a második a pörkölés előtt gondosan lefosztott levelekből áll elő; a harmadiknál az egész lombozat szerepel, mint azt fölebb előadtuk.

Nem bírnak elegendő adattal, melynélfogva a matéból Amerikában felhasználni öszletet felszámítani tudnók, annyit azonban állithatunk, hogy annak nagynak kell lenni, mert a kivitel is a két utóbbi fajból mintegy 50,000 mázsára megy. De a kivitel és eltartás a matének erejéből és illatából sokat elvesz, miert is csak készítése helyén izlelhetni azt tökéletes valóságában.

A maté használása Amerikában épen oly gyakori, mint közönséges. Iszák azt minden lakománál és minden óráján a napnak. Nevét az edénytől vette, melyben beáztatják és a melyből iszák. Forró vizet öntenek a porrá tört levélre, aztán egy darab égetett cukrot és egy pár csepp citromnedvet adnak hozzá. Az így készült italt csövel szörpölik, mely gya-

korta ezüstből van készítve, s egyik végén nyílt, a másikon pedig átlýgatott fejjel bír. Az edény kézzel adatik, s az egész társaság ugyanazon csövet használja. A leveleket háromszor is meg lehet forrázni, de a forrázatot hamar meg kell inni, mert megfeketedik, ha állni hagyják. Kik a matét igen szeretik, naponként egy onon (két latot) fogyasztanak el. Leginkább divatos az a bányakerületekben, hol tapasztalat szerint a szesz italok nagyon kártékonyak. A kreolok Délamerikában szenvedélyesen szeretik, levelek nélkül sohasem utaznak, s világot sem nyulnak ételhez, míg matéjokat meg nem itták. Sok jó tulajdonságot beszélnek róla. Némelyekben egyesítik a chinai théával, mialatt egyszersmind mákonyhoz hasonló csendesíti a testbeli zavarokat, s elűzi a bódultságot.

Vegyészi létrészeit a matének még pontosan nem ismerjük, mert Európába ritkán hoztatván, vegyészünk annak szétbontását eddigelé alaposan nem eszközölhették, annyit azonban tudunk:

1. hogy van benne szállékony olaj, mely pörkölés alatt nemződik, s melytől aromáját nyeri, ez azonban a huzamos tartás alatt elröpi, mialtal a théa egyszersmind becséből is vesz.

2. Van benne théadék, csak, hogy sokkal csekélyebb mennyiségben, mint a chinai théában.

3. Van benne összehúzó savany, mely a csersavhoz némileg hasonló. Ezen okból használják Braziliában a festők a fris leveleket. Ez az oka annak is, hogy a forrázat hamar megfeketül, ha a levegőnek kitéve van, s ha oly csészekből innák, mint a chinai théát, az ivónak szemeláttára feketednek meg, s undorító lenne. Ezért kapott lábra annak csón általi szörpölése, mely az európai ember előtt eleinte olyan különösnek tetszik.

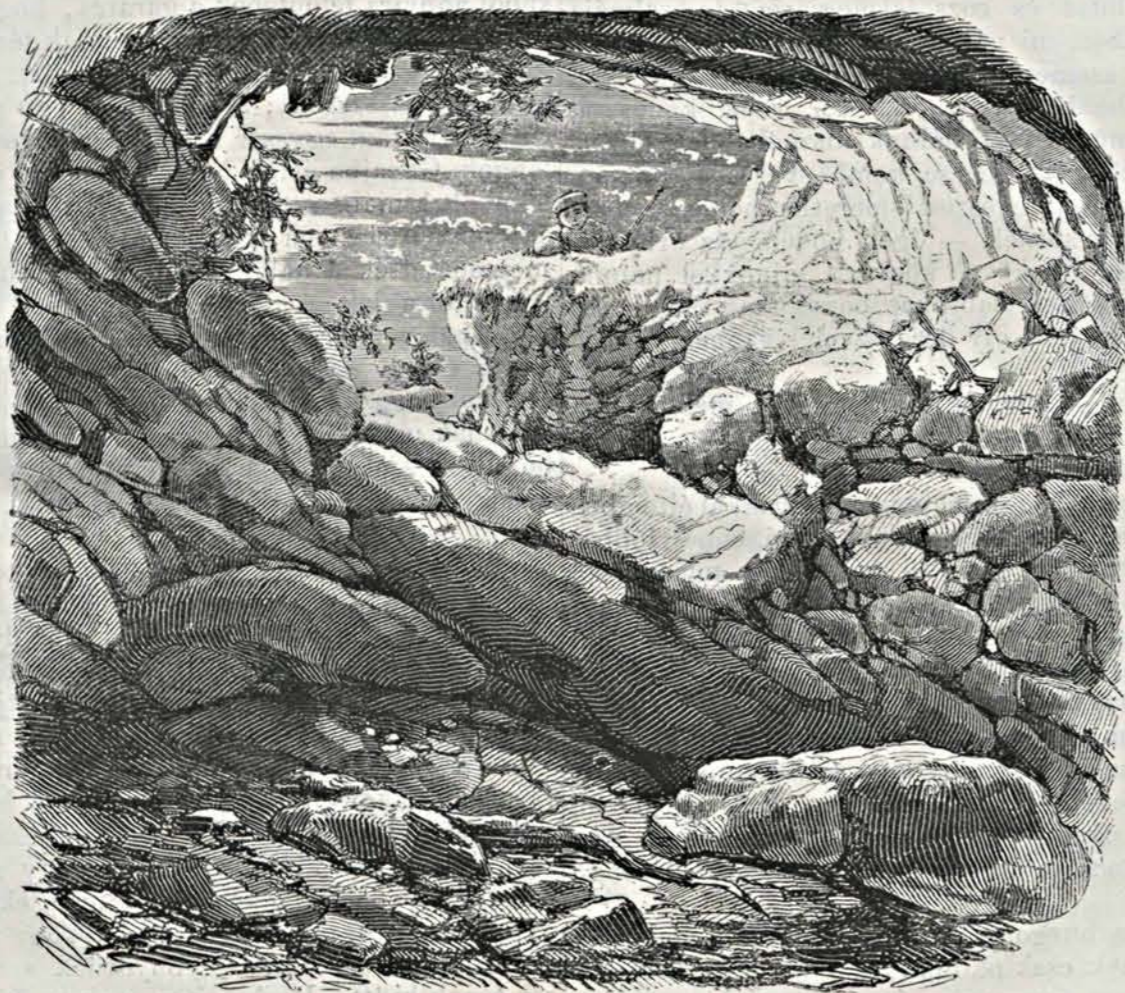
4. Végre tápláló sikert is tartalmaz, de a melyből a forró víz csak igen keveset oszlat fel, s ezen vegyrészek csak ott veszik hasznát, ha a megrorrázott leveleket is megesszik, mint az Délamerika némely részeiben történik.

Az újabb időben a *kávécserje* leveleit is ajánlották a théa helyettesítőjeül. 1845-ben Blume, leideni tanár, ki Jávában sokat utazott, azt tette közhírré, hogy a kávé leveleit a keleti Archipelaguson e célra használják, ajánlotta azt kísérlettel végett Európában is. Az 1851-ki terménykiállításon pedig Gardner doktor, mustrát mutatott fel megkészített kávélevelekből, s egyszersmind azt állította, hogy azok magukban théadéket foglalván, a rendes théát pótolhatnák.

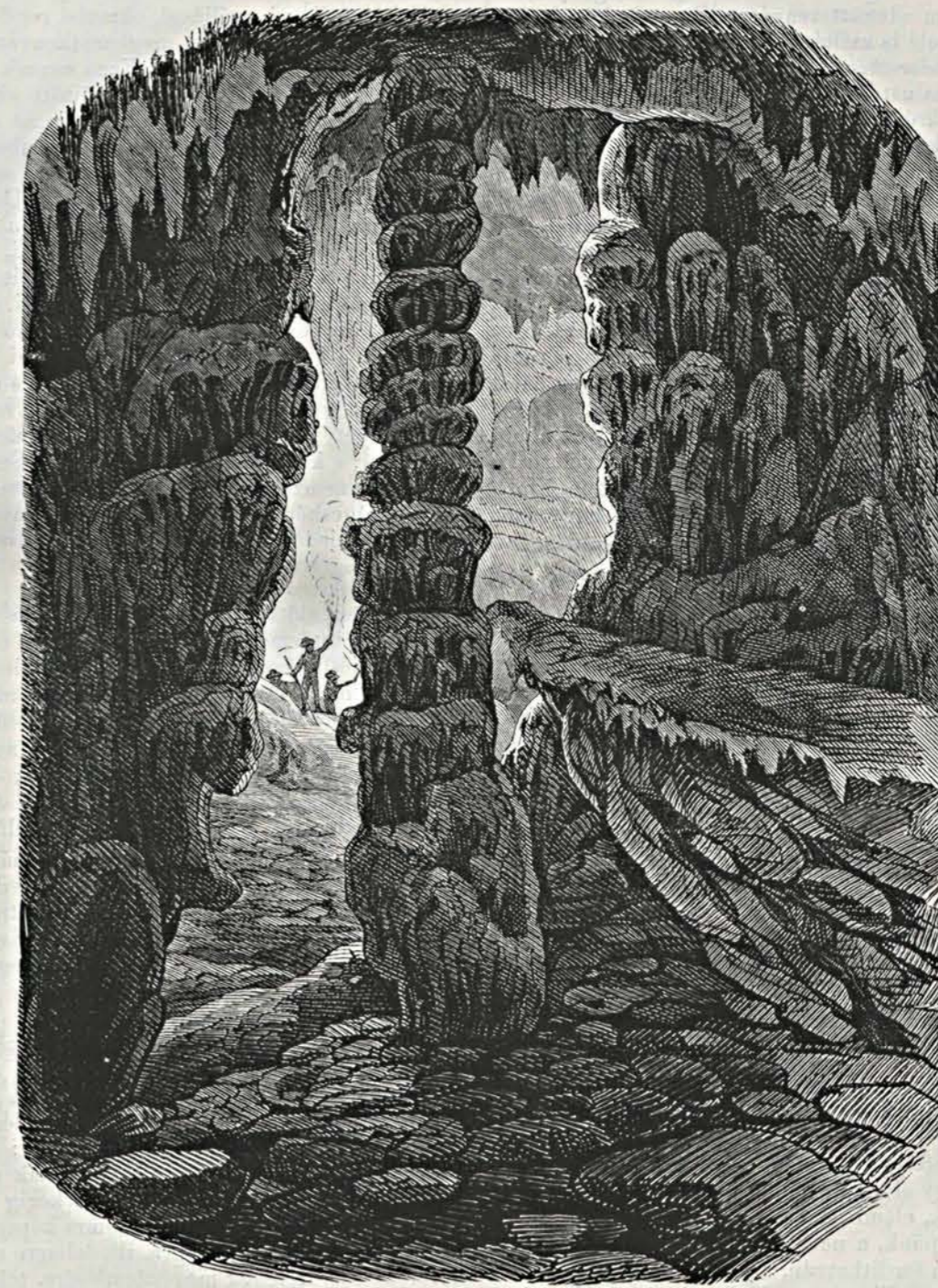
Ezen és más körülmények miatt fordították figyelmüket a keleti kereskedők ezen tárgyra, s a különböző közleményekből kiviláglik, miszerint a keleti Archipelaguson a kávélevél ezen módon már régóta használhatik. Szumátra szigetén az egész népesség italát kávépezi, és tápláló tulajdona végett fontos életkelléké lett.

A levelek tiszta, nem füstölő bambuszűzön pörköltetnek mindaddig, míg barna színt nem nyernek. Ekkor leszedetnek a galyakról, melyeknek héja a második pörkölés után szintén ledörzsöltetik, s a levelekkal együtt használhatik. Ezen állapotban különösen kellemes illatot nyernek, mely a théa és kávé keverékéhez hasonló. Megforrázva világosbarna italt szolgáltatnak, mely cukorral és tejföllel kedvesen ízlik. Egy, Szumátrában sok ideig élt egyén, e részbeni tapasztalatait következőképp adja elő.

A bennszülöttek előítélettel vannak a viznek italul használása iránt, a mennyiben azt állítják, hogy a víz sem a szomjat nem olta, sem erőt nem ad, mint a kávélevél. Egy kevés fött ris- és kávélevél-forrázat mellett, napokig elbírja az ember a rismiveléneli erőfeszítéseket, midőn térdig posványban áll, s a nap égető sugárainak vagy átható esőnek van kitéve, mit a tiszta víz vagy szesz italok használása mellett meg nem bírta. Husz évig volt alkalmam a kávélevél használatát a szumátrai bennszülötteknél,

A Domicza-barlang bejárata.

A Domicza-barlang pitvara

a szeszes italokét a brit India lakóinál észlelni, és úgy találtam, hogy mi alatt az elsőbbség melegnek, hidegnek és nedvességnek minden fokát kár nélkül eltűrték, az utóbbiak, ha a mondott befolyásoknak csak kevés időre voltak is kitéve, egészséget veszélyeztették.

Mint hogy magam is — folytatja továbbá — földműveléssel foglalkozom, néhány év alatt esetleg a kávévelé használatához jutottam, s azt mindennapi italommá tettem, úgy, hogy esténként a munka megszűnése után két csésze forrázatot vettem magamhoz. Rögtön lecsillapít éhemet, s elűzi a bágyadságot. A test erősebb lett, s a szellem képességeinek birtokában és vidáman maradt egész este.

Italkészítés végett elibe teszik a bennszülöttek a babnak a levelét, azt adván okul, hogy a levél a keserű elemből többet tartalmaz és táplálóbb. A lapályos helyeken nem a bab miatt ültetnek kávét, amennyiben az nem ad elegendő jövedelmet, hanem egyenesen a levelek végett plántálják azt a házak körül.

Hozzáteszi még, hogy miáltal a kávénövény, ha gyümölcsének akarjuk hasznát venni, különös földet és magasabb fekvésű égvét igényel, ha csak leveleire akarunk szert tenni, mindenütt tenyésztetik, mely körülmény a braziliai kormány által már eddig is méltányoltott.

Északamerikában még a *labrador-théa* is használtatik, mely a *mocsári és széleslevelű rászabura* (*ledum palustre et latifolium*) kiszáritott leveleiből áll. Ezen növények a posványok és hegyi tavak szélein nőnek, ezen világrész hidegebb földjein. Mindkét faj összehúzó, bódító, csendesítő és vidító erővel bír. Bódító erejük oly nagy, hogy északi Európában ezen növényektől a ser bészítő tulajdonságot nyer.

Az *abissziniai théa*, mely hónapban háznak nevezetik, Shvában és a határos tartományokban közönséges. Egy 12 láb magas fászkának (*chata edulis*) leveleiből készül az, melyek száraz időben szedtetvén le, napon megszárittatnak. A leveleket aztán vagy rácsalják, vagy tejben főzik meg, vagy pedig forró vízbe áztatják, és aztán kevés méz adatván hozzá, igen kellemes itallá válik. Tulajdonai- és hatására nézve nagy hasonlósága van a kínai théával. Ize kesernyős, vidító és álomzúdó ereje nagy, ha bőven használják.

A növény leveleit zöldében is eszik, főleg az arabok, hogy az álmat maguktól elűzzék. Ezen ereje oly nagy, hogy ha ember zöld levelet rág, egész éjszaka őrt állhat, anélkül, hogy legkisebb álomosságot érezne. Emellett még a pestis ellenszerének is tartják a növényt, és azt hiszik, hogy azon helyeken nem dühönghet az, hol ilyen fák teremnek.

(Folytatás következik.)

Értesítés a kisdedovási ügyében. *)

Az országos magyar kisdedovási ügye körül legujabb időben jelentkező örvendés lendület folytán hozzám — mint a kisdedovási-intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület óvónevelőket képző intézetének igazgatójához — több oldalról a következő kérdésekre összehasonlítható tudakozások érkeztek:

1. A kisdedovási valódi célja miben áll?
2. Mik eszközei?
3. Mibe kerül egy óvodának felszerelése és fentartása?
4. Van-e az igazgatáson alatti képezdében kész egyén s ha nincs, mi lenne tanácsom?

Nem késtem ugyan e kérdésekre az illetőknek magánaton tüstént felelni, de a meglepő sikertől, mit feleletem minden része általában is, főleg azonban Horner István orvostudor ur apostoli buzgósága folytán a gyönyösi jeles emberbarátok körében, **) okozott, indítatva, kedves kötelességemnek tartom feleletemet nyilvánosan uton is közölni, hogy az óvoda-alapító vagy felújító egyéb tisztelt tiszteltek is tájékozhatassák magukat.

A kisdedovási ügye — mint minden az ég alatt — folytonos változásnak, tökélyesbülésnek van alávetve; a mint hogy a nyugati tartományokban tett is nagy előhaladást.

Nálunk azonban a közelebb lefolyt 13 év nem volt kedvező ezen ügyre sem, visszaesett ez, a helyett, hogy előre ment volna; az óvodák eredeti rendeltetésükből többnyire kitértek, elemi iskola jellemét öltvén magukra, egyebek közt azon okból, hogy népünk, a nevelés tulajdonképeni mibenlétének megismerésére elég időt nem fordíthatván, a pusztá megóvásnál kézzelfoghatóbb sikert csak a *tanításban*, illetőleg tudásban lát, másrésztől az óvók a silány fizetés miatt nem ritkán külön díjért *tanítani* vagy egyéb nyegleségre, mondhatni, szemfényvesztésre mintegy kénytelenítették is; hozzájárult a felállított óvodák ideiglenessége, kísérletezése, az óvók állásának ingatlansága, mi miatt már utóbb jóra való egyén nagy ritkán s csak szükségéből adta magát e pályára s ekkor is kellő kiképzetésével annyival kevesebbet gondolt, mert kitartására pénze hiányzott s az első idegen szerencse mosolyával ez ügynek hátat fordított. Ily körülmény közt az egyfelől szép terjedésnek indult óvodák sorából másfelől soknak le kellett tűnnie; innen van hogy 1828. óta, midőn az első Budán nyitottak, csak 90-re birt emelkedni az óvodák száma oly országban, hol 3000-nél többre van szükség.

Szóval, az idő még eddig épen úgy nem volt alkalmas a valódi kisdedováshoz nálunk, valamint maga a nevelők apja, Pestalozsi is, az elemi tanításához fogott s a kisdedové nevelését ismét csak az anyák lelkére kötötte,

*) A többi lapok tek. szerkesztői kéretnek e cikknek főlvetelére, habár csak kivonatban.

**) Gyöngyösön az óvoda f. évi május 1-én fog megnyitni, az óvoda-alapító egyesület a terjesztő egyesület tagja lett, f. évi részvényét 6 ft. 30 krt. már be is küldvén.

noha pedig ő hirdette azon elvet leghangosabban, hogy „az érzékek megnyitásával a rendszeres köznevelést azonnal kezdeni kell.“ Igen, mert egyrésztől hazájának az ő korabeli népe amaz elvnek elfogadására még a szűkeg által sarkalva épen nem volt, másrésztől Pestalozsi minden idegen gyámlatás vagy alapítvány nélkül is kizárólag a szegény gyermekek nevelésére vállalkozott, pedig vagyon erejét felhívta; ez okból kénytelenül nagyobbacska gyermekeket felfogadni, kiknek fejlődésére s munkásságára vélte példánygazdasági vállalatában a nevelésdíjt némileg leszolgáltatni. Így történt, hogy eredeti céljától eltért intézetének népessége csak is 8-12 éves gyermekekből állt s világhírű rend- és módszerét ezek *tanítására* alkalmazta.

Azonban megérte azt, hogy a Sveiczban még akkor lábra nem kaphatott kisdedovást az angol, skót, frank és német gyárak munkásai, mint csupán a szülők munkaképesítése végett szükséges intézményt, önként meggyökerezettek, mások pedig az ő nevelési nézetének elfogadása által azt kiegészíték; sőt találkoztak utóbb magyar urhölgy, a lángvágalmu gyermektelen köznanya, Brunsvik Teréz grófné, ki annak személyével, magas nevelési eszméjével, céljával, oktatási rend- és módszerével 1808-ban Yverdunban töltött 6 hét alatt megbarátkozván, miután meleg szívének egész hevéllel felkialta, mondván: „Ezen eszmét léteztetnem kell minden áron!“ — itt szerzett fogalmát később gyűjtött skóthoni tapasztalataival párosítván, 1828-ban az egész birodalomban az első kisdedovási-intézetet Budán létesítette. Az eszmét felkarolták az emberbarátok s köztök Szentkirályi Moricz, ki pestmezei főjegyző korában egy óvodát személyesen is vezetett, továbbá Benyovszky Péter, Glosius Daniel, Kacsovics Lajos és Simon Florent urak közremunkálásának sikerült a kisdedovási-intézetek terjesztésére 1836-ban oly országos testületet alakítani, mely hazánk egyházi és világi nagyjaiából s több emberbaráttól álló alapító tagjainak élén V-i Ferdinánd király magyar király ő felségét tiszteli, s melynek első elnöke (az egyesület példány- és képzőintézetének Tolnában házat ajándékozó s 4000 pengő (tot alapító) Pestetics Leo gróf volt, mai elnöke pedig Urmányi József ő mgy.; első titkára Kacsovics L. utóbbi és mai pedig Stuller Ferencz ur; a terjesztés ügyével s az intézet igazgatásával Wargha István bízott meg, kinek helyét 1844-ben Ney Ferencz, jelenlegi főreáltanodai igazgató ur foglalta el; e két tudós buzgóságának a kedvező időből sok jeleivel bírnak, de a beállt nemzeti szabadság szomorú korszakában a legnagyobb érdemnek szükségképpen az intézet fentartására kell szorítkoznia.

Első feladatunk most az országos kisdedovási intézményt hibás kinövéseitől megtisztítani, eredeti tisztaságára visszavezetni s innen kiindulva azt tovább fejteni.

Minden előtt hasonlíthatatlanul magas és tágas fogalmu névvel nevezendő ezen intézmény, mint a *kisdedovási óvoda*; mely elnevezések sokat azon tévedésbe hoztak eddig, hogy a kisdedó a testi-lelki veszélyből egy képzetlen, olesó éltés nő is megóvhatja, minthogy az óvodának szó szerint csak is veszély elől elvonó véd- vagy menhelyül kell tekintenie vagy csak azért kell *férfitanítóval* elláttatnia, hogy aztán másik szélsőségeként az *elemi tanítás* körébe átesaponjon, sőt átterjen; — innen, a fennebb érintett okokon kívül, a neki vált tudományos készültségű s az ügy szentségétől illetett egyének ritkasága, innen az intézmény elfajulása, süllyedése, lenézettsege!

Itt az ideje, hogy ezen ügy is valahára forduljon pontra jussom. A szűk fogalom s csekély feltevést engedő kisdedovási helyébe kell állítanunk az *alapszervezetet*, az általános köznevelészetnek alapfokát s az óvó *valóságos alapszervezet* kell képeznünk, hogy az óváson felül és mellett a házi nevelés javítására is jó módjával sikeresen hathasson, sőt azt pótolhassa, helyettesítse, mint eredetileg is ez az intézmény elméletében megállapítva s csak szószerint, mint czél kimondva nem volt.

Ezek előrebocsátása után a feltett kérdésekre következő feleletet van szerencsém adhatni:

I. Az *óvodának általában célja*: a család-élet terheinek enyhítése mellett, a három fokra osztható köznevelés mind a négy ágában (t. i. testi, szellemi, erkölcsi és szépiertelmi ágában; mely két utóbbi a két előbbinek hatásából ered) a közép és felső foknak alapjául szolgálja, jellemképzést alapít; *részletesen pedig két éves korig a kártételtől eltartóztatni, testi-lelki veszélytől megóvni, önóvalomra képesíteni s e végett folyvást foglalkoztatni, rendre, tisztaságra, illedelemre szoktatni, az Isten, szülők és emberbarátok szeretetének megérdemlésére, tehát az igazságosságra törekvőkkel benn, helyes gondolkodásra s tiszta, szabatos kifejezésre kaptatni, hasznos ismeretek s valódi jók érzékeltetése rendszeres közlése által a külvilágba avatni, honszerelmre gyulasztani és sikeres tanodázásra előkészíteni.*

II. Az *óvoda céljának eszközei*: a) az épület, b) a szerelvény, c) a rend- és módszer, d) a nevelő és személyzete, e) a közbenjáró szülői bizottság.

a) Az *épület*. Szükséges, hogy a ház, melybe az intézet telepítették, kocsik által kevesebb járt utcában választassék, tágas udvarral bíron, mely különféle gyümölcsfákkal és bokrokkal beültetendő, $\frac{3}{4}$ -a begyepesített, $\frac{1}{4}$ -a virággal s hasznos növényekkel néhány példányban beültetendő, $\frac{3}{4}$ -a pedig testvédő készültekkel ellátandó sima hely legyen. Külön kert jobb, ha nincs, mert a nevelőt igen elvonhatja. A szüntelen tisztán tartandó udvarból kő, kövecs és egyéb veszélyt okozható tárgyat gondosan eltakarandó. Az intézet belhelyiségeibe vezet egy *elsőszoba* vagy *zárt folyosó*, végében egy ajtóval ellátva, mely apró s kétféle különített úrszékeket zárjon. Ezen előszobából nyílik a 16-20 $\square$ ölnyi játék-terem, emeből végre a 20-24 $\square$ ölnyi társalgó-terem. A nevelő- és segélyszemélyzet lakása okvetlen az intézeti épületben legyen, még pedig, ha lehet, egy dajkáldának

alkalmas nagy teremmel ellátva. Ha ily ház, melyben a község első intézete megnyitattik, a város közép táján lehet, annál jobb, hogy az intelligenciának az intézet felhasználásában alkalma legyen, jó példával másokat maga után vonni. Idegeneknek az ily házban lakni czéllelless.

b) A *szerelvény*. A szerelvény áll 1-ször a testvédőhez tartozó ugrató, körfutató, kör- jár- és rőphinta, feklétra, függődorong és karzóból, csörgőkéregből, homokmérő s alakító faedényekből stb. az *udvarban*; 2-szor a felruhák felaggatására és az oszonnak eltevésére szolgáló fiókos fogasokból, jó ivóvízzel és vastag üvegből való kis poharakkal együtt, a *külsőszobában* vagy *zárt folyosón*; 3-szor falmelléki lézákából vagy is padokból és okszerű játékszerekből, palatáblákból a *játékszobában*; 4-szer a három korosztályba sorozható kisdedók magasságához alkalmazott s három színnel különített deszka-székecskékből, az élet minden ügyeit ábrázoló szemléleti oktatás képeiből, térképekből, az emberiség, a haza s lakostársak valódi jöltevéi, jeles szülők és nevelők képeiből, légmérőből, levegőt üvegből, termény-, kézmű-szerszámgyűjteményből, ezeket záró üvegszekrényből, betű-, szám- és alakitani gyűjteményből, mérlegekből s végre jelképi felállítandó órangyalból (gipszöntvény) a *társalgási teremben*.

c) Az intézet tulajdonképeni rend- és módszerét az illető nevelő a fejében és jegyzetekben viszi el magával a képezdéből; illetékes kézi könyvet még csak bővebb tanulmányozás és tapasztalás után állíthatni össze jó sikerrel, egy ilyennek fővonalait azonban a szülők számára közelebb közölni fogom; — addig is a tisztelt tudós elődöm által remekül kidolgozott „*Kisdedovási neveléjs*“ből, mennye még kerül, az óvodák tisztelt előjáróságainak szivesen szolgálndok, sőt a mennyiben az ezen országos egyesület tagjaiul — mi a szellemi összeköttetés közhasznosításának tekintetéből egyébként is oshajtható — avatnak magukat vagy az óvodát, még a tagi illetményül kiosztatni szokott évkönyveket is tüstént megküldeni.

d) Mi a *nevelő* illeti, ha a kisdedovást nem betűszerint veszszük, mint a hogy annak felületes ismerői állíthatni gondolják s az összehajtott gyermek-szert az ezt környező veszélyektől egy élemedett, képzetlen nő által is megóvhatni hiszik, hanem az általam kijelent nagy czélja szerint azt az általános nevelés alapfokának tartjuk, miszerint oly természetű kell bírnia, mint bármely épület alapjának, mi czifrártlan hagyott, sőt föld alá rejtett állapotában is annyi érdemmel bír, hogy nála nélkül a legkésebb palota is ép és tartós nem lehet: — és ha észreveszszük, miként a külső érzékek egymástani megnyitásával a gyermekekre özönlő tömérdek s az ő hig agyát homályos képek zavarával megtöltött benyomások az ezen élő bel-természetben rejtő törvényeket nyomozó és annak erőit hasznosító és szabályozó rendszeres nevelést szükségessé tevék: — ha továbbá látjuk, hogy ennél fogva ezen tulajdonképeni alapszervezet szerepe annyival fontosabb, mennyivel a tanodákban csak előadatni, közöltetni szokott felsőbb tudományokat itt a testi lelki erők fejítésére, irányítására s szabályozására alkalmazni kell: nem fogunk tovább kételkedni a felett, hogy az óvodák (vagy szerintem előbb-utóbb dajkáldával kiegészítendő alapszervezet) vezetéséhez a lehető legtöbb készületű és sajátosságos képzett, emberbaráti szemmel eltelt, a társalmi fejlemények mozzanatait, jövőjét ily szélemben figyelő, rendkívül türelmes sőt önmagát teljesen feláldozó, szóval valódi műveltségre törekvő egyéniségek kívánatnak meg, minők eddig is e pályán voltak ugyan, de fáradozások kellő méltánylatban nem részesülvén, többnyire lélektük s leléptökkel az ügy igen hátra esett. Rajta kell lennünk, hogy e nyíltan kimondott bajon segítve legyen, ahoggy egyetemes testilelki nemesedésünk kérdését elejteni és ezen ügyet tovább is bölcsőjében szenderegve hagyni nem akarjuk. Az igazi alapszervezet várakozó feladat terjedelme azonban megkívánja, hogy az előszámlált tulajdonokban osztozó vagy azok nagyobb részének elsajátítására törekvő törvényes növel is bíron, növel, ki a megszakadás nélkül folyamatosan álló nevelés körül fáradozó férjet önmivelődsére fordított vagy egyébként elfoglalt óráiban helyettesíteni és a mi fő, a köz- vagy magánvállalatu dajkáldának vezetésére is képes legyen. Természetesen ily egyéniségeket csak anyagilag függetlenítő díjazással lehet ez oly szent mint súlyos pályára megnyerni és benne megtartani. — Ennél fogva legezdeszerűbb az óvodát alapító egyesületek részéről a szándékba vett megnyitás előtt 1 évvel a felsorolt megkívánatosságok feltételével kebelökben pályázatot hirdetni, s a folyamodók közül azt, ki ama megkívánatosságokon kívül vonzó külsővel, testi szépséggel, közlekenységgel és hegedülési vagy talán még rajzolás s testgyakorlási ügyességgel is bír, megválasztani s a képzési tanfolyamra, miről alább leszen szó, azon világos kötelezéssel, miszerint a *képezde házi szabályainak teljesen alávetendő magát*, ide a képezdebe küldeni.

A nevelő segélyszemélyzetet az intézeti dajkák képezik, minden kisdedó egyet számítva; — utasításukat az intézet rendszere foglalja magában.

e) A *közbenjáró szülői bizottság* nevezete alatt néhány oly jeles szülőt értek, kik az előjáróság által az intézet megnyitása alkalmával az intézet helyiségeibe összegyűjtött óvodázató szülőknek többsége által, ezek kebeléből s ezek érdekében választatnak, megbízandók az intézeti és házi nevelés közti összhangzás eszközésével oly esetekre, melyekben némely kisdedó magavislele a nevelés testi, értelmi, erkölcsi vagy szépiertelmi ágaira való vonatkozásokban a nevelő ügykezetének a szülői háznál netalán divatos helytelen szokások, megforduló idegenek, erkölcsetlen cseldek rossz hatása vagy helyes ok nélküli s huzamos kimaradások miatt ellent áll; — kit tehát az intézeti nevelés elveivel és céljaival közelebbről is megismerkedni, ezeket a többi szülőkkel megismertetni, e végre őket az intézet gyakori látogatására s észrevételeik tartózkodás nélküli megtételére buzdítani,

téves véleményeiket javítani és alapos igényeiket kielégíteni vállalkoznak; *nevelési közkönyvtár* alapítanak és gyarapítanak, ennek a szülők általi hasznóvételét eszközlik; évenként néhányszor az intézet termeiben a szülők és nevelésügyi barátainak részvételével szavalatok s énekdarabok által fűszerezett nevelésügyi felolvasások és eszmecserekből álló *nevelési estélyeket* rendeznek; a nevelő és személyzete valódi érdemeinek az egyes szülők általi szokásos jutalmaztatása helyett, melynek czélja az intézet céljával ellenkezik, időnkint s *illőleg az összes szülők nevében* történni kellő *megajánlatatást* eszközlik s rajta lesznek, hogy saját szakának rovására a nevelő külön tanóraadásokkal a tanférfaik szakába vágni vagy bármily házi vagy külgazdálkodásba avatkozni kénytelen ne legyen, hanem e helyett az alapszervezet kiegészítő dajkálda megalapításában, benépesítésében, felügyelésében, észleletek gyűjtésében s *házi dajkák képzésében* nevet közösen segídyezni képesítették. *)

(Vége következik.)

Rapos József.

A huzagos lögyapot-agyú.

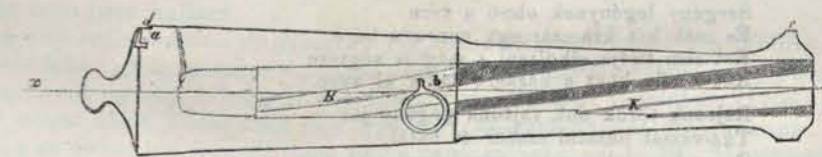
A huzagos lövegek (vontcsövű ágyuk) rendszerében, egy újabb bel-földi találmány által, kiváló vívmánnyal gazdagodott a tüzérszet. A Lenk cs. kir. tüzértábornok által tervezett huzagos lögyapot-ágyukat értjük ez alatt.

Ezen ágyuknál lönyagulat, löpor helyett lögyapot használtatik, mely vegynek azon lényeges előnye van, hogy a lövés után a csőben szennyeülpedeket nem képez, miért is ennek sokkal kisebb czikátore lehet, mi is aztán a löpontoságot nagyban előmozdítja. Továbbá a lögyapotból ugyanazon csőűről lövetékek ugyanoly nagyságu kezdetgyorsaságának megadására, sokkal kisebb mennyiség szükségesetetik, mint ugyanezen körülmények közt a löporból kellene.

A huzagolt csőveknél a lögyapot eme előnyös tulajdonságai, valódi mérvükben tűnnek fel. A lövegek itt igen kicsiny czikátór mellett, még mindig előlről tölthetnek, mely töltmodor siklővegeknél mindenestre a célszerűbb, mert az a háttöltés irányában, a löveg sokkal gyorsabb és kényelmesebb szolgálatát enged meg, — mindemellett lövegünk a kívánható legnagyobb löpontosággal bír.

Ezt előre bocsájtván, tekintsük most a találmányt magát, illetőleg vizsgáljuk a huzagos lögyapot-ágyuk szerkezetét és kiválóbb tulajdonait; mindenekelőtt megjegyezvén azt, hogy itt az eddigi bel-földi tüzérszet ellenére, 4 s 8 fontos csőűreik vannak siklővegekkül adoptálva.

A 4 fontos huzagos lögyapot-csővet a jelen ábra mutatja.

All pedig ez külső alakját tekintve, két egymáshoz illesztett onsonkított kupból A és B, melyek közül a hátsó B mintegy 2 hüvelyekkel rövidebb. A cső a fenékrészen oly dimensiv, hogy ott az iránykorongot nélkülözni lehetett; egyrészt azért is van az így alakítva, mert a lögyapot igen hirtelen explosióval és gázai a löporénál mintegy 8-szor nagyobb expansióval bírván, erősebb falzatu csövet igényel.

A löveg fejen az iránykorong helyett egy gamba van alkalmazva, melyen egy az irányvonal kitűzésére szolgáló vastövis (c) ül. A hátsó iránykorong legfelsőbb pontja egy vágány által van jelölve; — e mögött egy az emelő felállítására szolgáló siklap (d) van kivésve. Nagyobb távolsági irányok kitűzésére, az emelő a fenékrész jobb oldalán kivált horonyban (a) helyeztetik el. Ezen utóbbi irányoknál az irányvonal az által képződik, hogy az irányzó az emelő nézpontja s a jobboldali csaplemez mellé illesztett vastövis (b) felett a czél felé irányoz.

Ezen ágyúnak füle és gyűrűzete nincs, miért is más lövegekhez hasonlítva csupasz és disztelen kinézésű, de e szerény külső alatt oly tulajdonok rejlenek, melyek e löveget minden egyéb siklőveg fölé helyezik, és melyek a lövegnak leginkább, — a következőkben leírandó, belsejében rejlenek. —

A 4 fontos huzagos lögyapotágyuk csőüre a 4 fontos tömörölyönalok felel meg, tehát mérete három hüvelyk és hat pont. Hossza a gomb nélkül 42.5 hüvelyk, tehát körülbelül 14 csőűrű. A furat hossza egészben 40 hüvelyk, míg annak huzagolt része 35 hüvelyknyi hosszúságu. — Az ágyu falvastagsága hátul aránytalanul nagy, a lögyapot már előbb említett tulajdonsága miatt, — míg az az előrészen a 6 fontos löporágyukénál is kisebb.

A furatfénk féltelkealaku. — A huzagok egy fél fordulattal többet csavarodnak, (0.55) a csavarzatszög tehát 8.5 fok.

A furatnak egy ugynevezett ékhuzaga (K) van, s ezenkívül még ebbe magába 3 közönséges négyélű huzag (m, m, m) van bevésve, melyek arra szolgálának, hogy a löveték biztosabb vezetése mellett, ennek a furatbéli benyomulását megakadályoztassák.

Az ékhuzag a mi a csavarodását illeti, hasonló a közönséges huzagok-

*) E cikk a Politikai Ujdonságok 12-ik számába volt szánuva, ezért történt az időközben kéredezésködő t. cz. testületek és magánosokhoz intézett feleleteimben a nevezett lapra hivatkozás; — méltóztassanak e változást a Pol. Ujd. tárgyalmazának tulajdonitni. Feleletet adtam t. i. e héten Körmező város tanácsának, kis kun-halasi n. egyletnek és Nyiregyháza, végre gr. Zichy Henrik főispán öngának. D. J.

TÁRHÁZ.

Levelek a londoni kiállításhoz.

IV.

London, márcz. 10.

Multheti közleményemhez pótlólag a következőket. — A kúpokról egy másuttal tüdőnek el az állványok s ennek folytán szabadabb kilátás nyílik az épület belsejébe. — A mennyezet ez óráig itéletet hozni vagyunk képeket: az épület belseje sokkal barátságosabb lesz annak külsejénél. Ha csak kevésbé verőfényes idő jár, a keleti hajó, mely innen-onnan egészen be lesz már festve, felette kellemes benyomást tesz; ugyanez áll a képcsarnok termeiről is.

Még maguk a kúpok is, sokkal nagyobb hatást eszközölnek belőlől, mint kívülről, hol éktelen, idomtalan szörnyetegeknek látszanak. Mire valamennyi állvány el lesz takarítva, a padló lerakva s a kárpitozás befejezve; a belső, ha nem is harmonikus, de mindenesetre nagyszerű látványt fog nyújtani. — A mint említém, a kipakoláshoz és fölláttáshoz hozzá is láttak már. — A legfontosabb bejáratoknál sorjában vannak fölláttva az emelő gépek, melyek a legújabb kombinatio szerint vannak készítve s külön kis kézi szekerek mozgathatók és vihetők minden irány felé. Azonban ezen operációnak megvannak a maga nehézségei.

Igy történt péld. a mult esütőtörökön is, hogy egy óriási vörös gránit-szikkal jelentettek be, mely ügyesen volt megfaragva s kicsiszolva, s úgy körülbelül nyom vagy 300 mázsát. Gyöngéden volt gyapotba, szalmába s fába begöngyölgetve, nehogy baja essék a babának. A kolossális vendéget azonban mintha csak holmi könnyelmű pille lett volna, fölkapta a gép. De a mint leendő helyére le akarták csücsülni, vették csak észre, hogy legtovább vannak azon ponttól, a hol föl lenne állítandó. Mintha a földön se lett volna, úgy fölkapta magát az a hegyet. Fölláttva azonban még mindekorrig nincs, mert külön talapzatot kell építeni neki közből és cementből, nehogy májustól octoberig a föld középpontja felé igyekezzen, a mire különben most is már nagy hajlandóságot mutat. — Ugyanez mondható egy, a Kóvpp-féle gyárból került öntöttacél-óriásról, valamint a többi nehézségekről is, mint p. obeliszekről, szökőkutakról stb., melyeknek a középső hajó jutott tanyául.

Ausztriából s Oroszországból ismét érkeztek küldemények. Az angol kiállítók nem nagyon sietnek; hisz ugyanis itthon vannak. A francziák pedig, mint afféle jó katonák, zárt tömegekben fognak előhaladni. Addig is, míg rendben lesznek, vörös festékekkel színezett tervrajzukat függesztették ki. — Merő izlés, a legfinomabb fogások, csupa gömbölyűség, semmi szögletesség, elegendő tárgyosságokkal az érkező és vizsgáló, álló, ülő, sétáló vendég számára. S az utak oly ügyesen, szinte tömkelegszerűen vannak kiszabva, hogy előbb ki sem találás e labirintusból, míg valamennyi kiállított tárgyat, akarva nem akarva, meg nem nézték.

A képcsarnok készen áll; mindez óráig azonban a külföldről egy küldemény sem érkezett még, míg az angol osztályban a fölláttás megkezdődött már. — Egészben véve 4000 munkás van az épületben elfoglalva s csak akkor fognak 3500-ra csökkenteni, ha minden állvány el lesz téve láb alól. Az üvegek és festők közt támadott egyes panaszkok, teljesen ki lönek egyenlítőre, s még csak egyetlen egy panaszk kifogása van a munkás-gyarmatnak: az tudniillik, hogy az étkész idején hivataln hűtszónokok zavarják meg élvezhetlen tértékekkel, intésekkel és ideitlen proselitá-csinálással. Azonban az ilyen angol munkásnak sincs épen rossz gyomra és legyűri az efféle verbulásokot is.

Az utóbbi napokban viharos idők jártak és sok üvegtábla a még meg nem szilárdult ragasztól kiröppült. — Új zavar, gondolják önök, miután az állványok, melyeken az üvegek fölmászhattak volna, mind le voltak már szedve. — Dehogy zavar! Hirtelen kész volt egy új apparátus, mely az üvegek arakat szépen fölvitte a magasba, a hol aztán helyreállították a szel-koztá urakat. — Persze, hogy az ilyesmi sok pénzbe kerülnek, de mikor várakozni nem lehet már. *Time is money*, az idő pénz, és sohasem volt több pénz az idő, mint ezen kiállítási épület munkálatai körül. — Pénze van az angolnak, csak ideje nincs. Nekünk meg van időnk quantum satis, hanem aztán — hm, hm.

Május elején föltétlenül megnyílik a kiállítás. Addig találkozzunk még többször is. Dr. T.

Irodalom és művészet.

(Nyilatkozat.) Midőn Reményi Edének „Eredeti magyar népdalok és esárdások” című 3 füzetes zongora-szerzeményeit a kitűzött határidő (mart. 15.) lejártával a t. előfizetőknek pontosan megküldém; egyszersmind tisztelettel kijelentem, hogy fentebbi művekre megrendeléseket 2 ftjával jövő ápril hava 15-ig még fölívást elfogadok; azontal azonban a bolti ár (3 ft) álland be. Kelt Pesten, 1862. martius 15-én Reményi Károly régi posta-utca, 2 sz.

(„Kakas Márton nótája.”) Ily című zenemű jelent meg e napokban zongorára Czúry Józseftől, ajánlva a siklósi választókerület zenekedvelői által Jókai Mórnak. Ára 60 kr. A tiszta jövedelem az írói segélypénztár gyarapítására van szentelve.

hoz, csakhogy keresztmetszete nem négy, hanem három élű. Szélessége a furat egész körhátját betölti, olyképen, hogy kezdete végével a lövegtől szétválkozik.

Az ékhuzag által a furat hengerded alakja, s a keresztmetszet kör-alakja elenyésznek, s az ilykép megváltozott furat, ékfuratnak nevezetik. Az ékfurat tehát fővázlatában egy hengerből áll ugyan, de melyre egy ék csavardadon fel van hajtogatva.

Az ékfurat czélja a löveték keringésének előidézése, s a cikater lehet legkisebbre leszállítása.

A löveték, mely külalakjára nézve egy henger lapos fenékekkel, és tojásdad hegygyel, tehát egy ugynevezett cylindroogivalis test, — keresztmetszetében a csőhöz hasonló idommal bír, s úgy van szerkesztve, hogy minél messzebb tolatik be a csőbe, annál kisebb a közte s a furat közti cikater, — úgy hogy a löveték lehátos helyzetében, a furatot a lehető legkisebb cikater mellett zárja el, melynél fogva a meggyújtott lögyapot gázai, teljes rugóval hathatnak a lövetékre.

Az e lövegeknek használt lövetékek ezek: ürgölő, shrapnel és plék-kartács. Belsőszertük már nem messzire esik. —

A 4 fontos lögyapot-ágyú 12,000 lábnyi távolságra hord, mely távolság a csőnek csekély sulya (375 font), s e kis csőür mellett, eddig még nem hallott eredmény.

A 8 fontos huzagos lögyapotágyú s a 3 fontos efféle hegylőveg, az imént említe thez hasonló szerkezettű birnak, csakhogy az első aránylag nagyobb, a másik pedig aránylag kisebb méretekkel. Döntő István.

Emléksíllamok.

Bihari János, kinek öregségével szerencséje is lehanyatlott, 1823. évtől haláláig, ha a vendéglőkben semmi kilátása nem volt, délután 1—2 óra közt igen gyakran, olykor egy héten két ízben is betekintett hozzám de csak az öreg Ferkó czimbalmossal, mert a lármás zenészetet nem igen szenvedhettem. Ilyenkor 3—4 darabot játszott, de mindig Csermák — Lavotta — vagy maga szerzeményeit, ezeken kívül olykor Rákóczy nótáját. és indulóját is; és eme két eredeti kurucz nótát:

Te vagy a legény, Tyukodi pajtás,
Nem olyan mint más, mint Kuczag Balázs,
Teremjen hát országunkban jó bor s áldomás,
Nem egy fillér, de két tallér kell ide pajtás.

Szegény legénynek olesó a vére
És csak két kraiczár egy napra a bére
Ezt sem tudja elkölteni s még is végtére
Két király közt a hazáért ömlik ki vére.

Rajtunk török dul, rajtunk pogány jár
Tűz-vassal pusztul ember és határ.
Ez az istentelen rabló annyit kárt tett már.
Hogy hozzá képest mit sem tett Batu, a tatár stb.

A másik pedig ama szivverható z néjü népdal, mely ma is a lelkesebbek közé sorolható:

Csodálkozom drága kincsem dolgodon,
Mással estél szerelembé, jól tudom,
Gyötör téged a szerelem, nem táplál,
A te eszed mindig mások után jár.

Jöve hozzám fülemüle kis madár,
Hoza nekem körme között cédulákat,
Elvóm tőle a cédulákat, s tekintém —
Könyvem teli a két szemem, úgy nézém.

E két dalt én Kemény János színész-től tanultam 1811-ben, ki azt mondá, hogy ezeket Gedőfalvi öreg székelytől hallá, ki ismét az apjától tanulá, mint olyakat, melyeket elei a táborban éneklének. Akármint legyen is; az elsőbb dal szövege Zápolya idejére vág: az utóbbi zenéje is olyan, mely a legrégibb dalok típusára mutat. — Bihari mindkettőt hatalmasan játszotta, de nem tudom, élnek-e még? — S merem állítani, hogy ez utóbbi mint talán még Tinódi idejében is virágzott dal, megragadó hatással bírma magyar színpadokon is.

Midőn Csermák szerzeményit játszá, mindenkor bizonyos művészi mímeléssel téve, minek okát kérdvén, azt felelé, hogy azok a legmesterségesebb s legnehezebb darabok; mind e mellett eljátszotta ugy, hogy Csermák maga is non plus ultrázta volna. S hegedűje hangjai is elevenen vagy-nak emlékemben.

Egykor Szemere Pál nálam ebédelvén, Bihari is betekintett: kit is ebéd után az irószobámba híván, ott többek jelenlétünkben Biharit kikérdezte s ennek előadása után rövid biographiáját megírta, s ugy emlékezem, hogy ezen életírás, mely e szerint hiteles, már ki is van a hirlapokban vagy valamely folyóiratban adva, s olvasás is. Képt pedig, Béneyi László ügyvéd festette le, és lehet mondani, hogy ad vivum el van találva; most e kép Grál János pestmegyei egykori levéltárnok ur birtokában van, ugy emlékezem. Hegedűjét pedig t. Raphael k. r. tag vette meg. Mire nézve feleltem, hogy ez akkor történt, midőn ezen hegedű elajánlásával tett kísérletem, melyet Kulcsár is helyben hagyott, a nagylelkűség hideg oltárán füstbe mert. — Bihari ugyanis elmondá, hogy midőn 1820. a Szent-Alliance Budapestet is szerencsétlené jelenlétével, egyik napon Albert főherceg promotóri kastélyában fényes ebédet adott, hol bandájával 5 is mulattatá

a magas vendégeket, „muzsikáltunk“ mondá, „s látszott, hogy talán fogott rajtok, de midőn a sampányerhez a Marlborougit rákezdtem, az angol herceg (Cambridge) uttse igaz! egyszerre felugrott ülőhelyéből, néhány sort közibe danolt, és a lábával tactusra tapogott.“ — A kísérlet ebből születt, de meg is halt.

Egykor, mikor ő is megebédelt, átjött hozzám a hivatalos szobámba, hol egyedül valék, s így szólott: „Máskan szégyenleném mondani, de a t. urnak csak megvallom, hogy hogy i — sz — 3 — uttse egy krajczárom sincs.“ „Ugy is elhiszem, minek az a háromság?“ — „Hát az egyikken kenyeret, a másodikon hust, a harmadikon egy kis bort vetetek otthon.“ — Amen Bihari! mondám, „ugy is tudtam, hogy derék gyerek, de azt is, hogy engem illet a további explicatio.“

Mint emlékezem, talán 1827-ki őszön történt, midőn megjelent nálam, igen vékony színben volt, de ő azért rákezdte a fia halálára készített darabját: de már csak a hegedű s kéz volt Biharié, de a hangok is. „Hagyja el, mondám, akkorra, ha jobban lesz.“ — Ezután vagy két héttel még rosszabb színben jelent meg. „Azért jöttem, mondá, hogy már nem soká élek, tehát a feleségemet (s talán unokáját is) szívességébe ajánljam“ stb. — Szavain nagyon megilletődtem, biztattam, hogy ne essék kétségbe, s fogadtam, hogy majd egykor annak idejében, a mennyire lehet, lesz gondom reájok. Kínáltattam, de már se nem ehetett, se nem ihatott egyebet egy kevés jó bornál. Ezután elment. és többé nem láttam. — Nehány nap mulva, talán november első felében Kulcsár István, a jó hazafi, engem ebédre hívatott, oly izennel, hogy el ne maradjak. — Ebédután nézi az órát s azt mondja: „No menjünk, el ne késsünk, mert 3 óra lesz és a kocsi már a kapu alatt vár.“ — „Hová?“ kérdém. — „Hát a vigasztalónk temetésére.“ — Én egészen meglepetve csak akkor tudtam, hogy Bihari meghalt.

Felültünk tehát hárman, ő maga, én, és a segéde, ha jól emlékszem, Kovács Tamás, s mentünk Biharit szállására, mely a két nyul-utczában Somogyi-féle házban volt; s ott találtunk mintegy száz újmagyart, kik nagyobb részben a közel faluból jöttek be. A elkész azonnal megérkezett, s rövid szertartás után a koporsó egy kétlovas kocsira tetetvén, megindult a ferencz-városi temető felé, s utána a mi kocsink. Hideg, havas eső és nagy sár volt az egész uton; a kiséret csak az ut szélein egymásután s egyenként jöhetett, és pedig mindenütt levett kalappal ily zimankós időben. — Midőn a koporsó a sírba bocsátott, az érdemes Kulcsár István velünk együtt a sír végére állott, rövid de népszerű s hatásos beszédét így kezdé: „Látjátok fiaim, hogy becsüli meg a haza a maga jeles művészeit, igyekeztek ti is, hogy hasonlóan hasznos polgárok lehessetek“ stb. — Ennek hallatára az egész kiséret sirt, sőt magunk is könnyeztünk. Én ezután a sír távolságát a keresztől léptem meg, s megolvastam, hányadik sír Biharié? — olyvégre, hogy legalább egy egyszerű márványtáblát állítunk oda; de a mi azért maradt el, mert e temető a vonalon belől, már csaknem egészen telve volt, kívül a vonalon pedig már új temető állott. — A megtelt temetőből azonban hirdelen el szoktak pusztítani a kövek Pesten, sőt maguk a temetők is. — E jegyzékem megvan ugyan, de irataim közt nem akadtam rá, s ez az oka, hogy az évet bizonyosan nem, de nagy hihetőséggel 1827-re tévém.

Balla Károly.

Egyveleg.

(A növények színe.) Tudva van, hogy a növények zöld színét a napugarak behatása okozza. Hervé Margon azonban kísérletekkel bebizonyította, hogy a villanyvilágosság, mely gőzerő által mozgásba hozott delej-villanygép által idéztetik elő, szintén képes a növények zöld színének mesterséges utoni előállítására.

(Mekkét is előntette az árvíz.) Mult évi decz. 16-án oly borzasztó felhőszakadás volt, hogy a mohamedánok szent városa néhány percz alatt uszott az árban. Sokan a proféta mecsetébe menekültek, de a víz ide is benyomult s 18 tudós ott fuladt. 300 ház összedőlt, s a szent könyvtár egy része is elpusztult. A kárt 2 millió piasterre (egy piaster — 9 ujkr.) becsülik. Arabiában igen ritkán esik, annál váratlanabban jött tehát a rettenetes felhőszakadás.

(A jezsuiták száma) az egész kath. világban jelenleg 7231 főre rug, ezek közt 2203 francia.

(Lázítás sajtó utján.) Azon Tutu nevű vadember, kit a világ körüli utjából pár év előtt visszatért „Novára“ gözös hozott, s ki Bécsben a cs. k. állományomban megtanulta az emberiség legszebb találmányát, a nyomtás mesterségét, — mult évben visszatért hazájába Uj-Seelandba, egy kézi sajtó vivén magával, melyen most lázító kiáltványokat nyomtat, boszura híván föl honfitársait az angolok ellen. Ebből csak az a tanulság, hogy még ily ártatlan eredetű sajtóval is lehet lázító kiáltványokat nyomtatni.

(Szabadalmazott találmányok.) Amerikában a háboru kitérése óta nem kevesebb mint 170 szabadalmat adtak oly találmányokra, melyek katonai s hadi célokra szolgálnak.

(Albert hg. emlékére.) mely granit-obeliszkből fog állani, a londoni lordmayornál 37,720 font sterling gyűlt össze.

(Kivándorlások.) A mult évben Bremán keresztül 17,597 egyén szállítottott Amerikába; 1860-ban ezek száma 29,378 volt, míg 1854-ben 67,875-re ment. Eszerint, ugylátszik, a kivándorlások kevesbednek. Hamburgon át 14,214 egyént vittek Amerikába, kik közül 10,144 Uj-Yorkba ment. Természetes, hogy a kivándorlások közt legtöbb a német.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

(Ritka nagyságu földteke.) Perczel Mór fivére László egy 4 láb átmérőjű földteket készített s azt a Muzeuumnak ajándékozta. Ugyanő a londoni kiállításra is szándékozott egy, még ennél is nagyobb földteket küldeni, mely azonban, midőn már csaknem egészen elkészült, véletlenül leesett s behorpadt.

(Lepkegyűjtemény rajzban.) Rochos István, beszercebányai néptanító, 48 éves korától 64-ig azzal töltte üres idejét, hogy lepkeket rajzolt természet után, ugy hogy 16 éven át lankadatlan szorgalommal 1402 példányt rajzolt le. E színezett rajzok, melyek legnagyobbbrészt hazai lepkefajokat ábrázolnak, oly élethűek, hogy üveg alá tevő bajosan lehetne a valódi lepkektől megkülönböztetni. Ez érdekes gyűjtemény a londoni kiállításra van szánva.

(A debreczeni gözmalomtársulat részvényei.) melyek 1857-ig a rosz és hűtlen kezelés miatt 50 fton is alig keltek, 30 ft. felülfizetés után most 200 ft. értékkel bírnak s egy 100 ftos részvény után 30 ft. osztalék jut. E szép eredmény különösen az igazgató Csanak Józsefnek köszönhető. Ugyaneztársulat a malomtelken legközelebb gözfürdőt szándékozik állítani, s még meg egy második malom építése is van tervben.

(A fehérmegegyi gazdasági egyesület) Székes-Fehérvárott máj. 5-én szántásversenyt s egyuttal állatkiaállítás rendezend. A szántásversenyre ápril 29-ig, a kiállításra pedig apr. 1-ig kell az egyleti titkárnál jelentkezni. A szántásversenynd hat jutalom leend összesen 150 fttal. Az állatkiaállítás bírálatánál az 1857-iki pesti kiállítás alapveai használandók. A kiállításnál igazonó szarvasmarhákra leend a főszüléketve.

(Erdélyben a marhavész kezdete óta) 48 járványos helyen 77,122 db marhavészszámból 4568 betegedett meg, melyek közül 1638 meggyógyult, 2953 elhullott s 13 lebukóztatott. Erdély jelenleg ment a marhavészről, kivéve néhány helységet Brassó környékén.

